

Удосконалення системи діагностики платоспроможності підприємства

Чемчикаленко Р.А.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів і кредиту
Харківського інституту фінансів
Київського національного торговельно-економічного університету

Яременко В.Г.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри державних фінансів
Харківського інституту фінансів
Київського національного торговельно-економічного університету

Павленко О.О.

магістр
Харківського інституту фінансів
Київського національного торговельно-економічного університету

У статті розглянуто систему оцінки платоспроможності підприємства. Визначено основні переваги і недоліки використовуваного методичного інструментарію для оцінки платоспроможності підприємства. Запропоновано власне бачення наповнення системи показників, що використовуються в процесі оцінки та аналізу платоспроможності підприємства, в тому числі довгострокової.

Ключові слова: платоспроможність, підприємство, оцінка, аналіз, діагностика.

Чемчикаленко Р.А., Яременко В.Г., Павленко А.А. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ ДИАГНОСТИКИ ПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье рассмотрена система оценки платежеспособности предприятия. Определены основные преимущества и недостатки используемого методического инструментария для оценки платежеспособности предприятия. Предложено собственное видение наполнения системы показателей, используемых в процессе оценки и анализа платежеспособности предприятия, в том числе долгосрочной.

Ключевые слова: платежеспособность, предприятие, оценка, анализ, диагностика.

Chemchikalenko R.A., Yaremenko V.H., Pavlenko O.O. IMPROVEMENT OF THE ENTERPRISE PAYMENT DIAGNOSTIC SYSTEM

The article considers the system of solvency assessment of an enterprise. The main advantages and disadvantages of the used methodical tools for assessing the solvency of the enterprise are determined. The actual vision of filling the system of indicators used in the process of assessing and analyzing the solvency of the enterprise, including the long-term ones, is proposed.

Keywords: solvency, enterprise, evaluation, analysis, diagnostics.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Як відмічається в численних публікаціях, проблема неплатежів, а відповідно, і зниження платоспроможності не тільки вітчизняних, але і значної кількості зарубіжних підприємств є особливо актуальною в умовах посилення фінансової кризи. Сьогодні ж численні причини, серед яких, наприклад, актуалізація такої фінансової інновації, як обіг криптовалют, зниження темпів та перерозподіл сфер впливу в світовій економіці тощо, приводять до поглиблення проблеми неплатоспроможності підприємств, що змушує нас по-новому

подивитися на цю проблему і шукати нові інструменти її вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

При цьому проблема управління платоспроможністю однозначно є не новою. Так, окремі її аспекти тією чи іншою мірою досліджувалися в роботах таких вітчизняних і зарубіжних дослідників, як Л.А. Берстайн, М. Бертонеш, Ю. Брігхем, Дж. Ван Хорн, Л. Гапенські, М.Г. Білопольський, Дж. Депалленс, Дж. Джебборд, Р. Найт, М.С. Абрютіна, І.П. Булеєв, І.О. Бланк, В.А. Гавриленко, В.В. Галасюк, Г.В. Ковальчук, А.М. Поддєрьогін, В.М. Геєць, О.В. Грачов, О.В. Єфимова, Ю.Ю. Журав-

льова, Є.Є. Іонін, В.В. Ковальов, Л.А. Костирко, О.Є. Кузьмін, Л.О. Лігоненко, І.Ф. Пономарьов, Г.В. Савицька, В.М. Шелудько та багато інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас проблема управління платоспроможністю, в тому числі й оцінки рівня платоспроможності вітчизняних підприємств у довгостроковій перспективі, на нашу думку, є недостатньо дослідженою.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є узагальнення інформації щодо особливостей оцінки досягнутого рівня платоспроможності вітчизняних підприємств, в тому числі й у стратегічному аспекті, а також обґрунтування напрямів та заходів щодо підвищення ефективності цієї діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досліджуючи сутність проблеми оцінки та управління платоспроможністю підприємства, ми зіштовхуємося насамперед із тим, що ця проблематика найчастіше розглядається з двох позицій: оцінки поточної та перспективної платоспроможності.

Так, у більшості робіт із цієї тематики поточна платоспроможність підприємства досліджується шляхом визначення впливу структури джерел фінансування майна на можливість виконання підприємством своїх зобов'язань. При цьому одним із найпоширеніших методів оцінки такої поточної платоспроможності підприємства зараз є агрегатний підхід, коли всі активи розподіляються за швидкістю перетворення їх на гроші та відповідно ці групи активів порівнюються з пасивами, згрупованими за терміновістю їх погашення. Саме перевищення вартості активів певного рівня ліквідності і є запорукою можливості підприємства виконувати свої зобов'язання або, по-іншому, – платоспроможності підприємства.

Один із варіантів такого підходу запропонований у роботі О.Ф. Виноходова та І.Н. Марченкова [1], котрі пропонують здійснювати оцінювання платоспроможності підприємства у розрізі виділених зон. Зокрема, ними виділяються 4 рівні платоспроможності, від абсолютної до кризової, залежно від ступеня забезпеченості поточних зобов'язань платіжними ресурсами, до яких вони відносять середньомісячний дохід та окремі складники поточних активів підприємства.

Таким чином, відповідно до методики реалізації цього підходу в управлінні платоспроможністю підприємства механізми

забезпечення ліквідності оборотних активів підприємства повинні обов'язково поєднуватися з механізмами управління поточними пасивами, оскільки від їхньої узгодженості залежить формування та можливість нарощення чистого оборотного (робочого) капіталу. У зв'язку з цим важливе значення для забезпечення достатньої платоспроможності підприємства в поточному періоді має правильність вибору стратегії фінансування оборотних активів.

При цьому у теорії фінансового менеджменту виділяють всього чотири моделі її реалізації: ідеальну, агресивну, консервативну та компромісну [2, с. 120]. Ідеальна модель полягає в тому, що довгострокові пасиви встановлюються на рівні необоротних активів, а короткострокові зобов'язання – на рівні оборотних активів, що, по суті, і відображено в агрегатному підході до оцінки платоспроможності підприємства.

Оцінюючи ж переваги і недоліки цього методу оцінки платоспроможності (точніше кажучи, методу оцінки ліквідності балансу, використовуваного для оцінки поточної платоспроможності підприємства), необхідно відзначити, що він є максимально простим і забезпеченим інформаційними джерелами у вигляді форм фінансової звітності. Проте, на нашу думку, цей метод не позбавлений і численних недоліків, деякі з яких криються в його перевагах. Так, доступність інформаційного забезпечення, зумовлена використанням балансу як основної форми фінансової звітності, приводить до того, що оцінка має моментний характер і характеризує спроможність забезпечити зобов'язання підприємства майном тільки на певну дату – на дату складання балансу. Проте і така оцінка є доволі хибною, оскільки, з одного боку, використовується не ринкова вартість майна, а лише його залишкова балансова вартість, а з іншого – за потреби розрахуватися підприємство досить рідко вдається до продажу свого майна, тоді як частіше за все просто змушене використовувати кредитну схему фінансування своїх пасивів. До того ж і рознесення активів чи пасивів на відповідні групи є досить умовним і залежить передусім від кон'юнктури ринку, що неодноразово доводилося різними дослідниками [3, с. 306–309], та спотворює результати такого аналізу платоспроможності підприємства.

Ще одним розповсюдженим підходом до оцінки поточної платоспроможності є використання системи показників, що характери-

зують структуру джерел фінансування майна підприємства. Зокрема, такими найчастіше вживаними показниками є коефіцієнти: покриття (який визначається шляхом відношення оборотних активів до обсягу поточних зобов'язань) та поточної платоспроможності, розрахованої шляхом порівняння притоку та відтоку грошових коштів тощо.

Знову можна констатувати як простоту розрахунків цих показників, так і лише уявну можливість останніх точно і неупереджено характеризувати досягнутий підприємством рівень платоспроможності. Так, зокрема, коефіцієнт покриття (або поточної платоспроможності, розрахованої шляхом порівняння поточних активів із поточними пасивами) не тільки не може перманентно надавати точну вартісну характеристику можливого залучення коштів від їх продажу (оскільки, особливо в сучасних реаліях функціонування вітчизняного бізнесу, не тільки фактична вартість угод з їх продажу, але й різниця між ринковою та залишковою балансовою вартістю майна може бути досить суттєвою), але й розраховується за даними балансу всього чотири рази на рік. На відміну від коефіцієнта покриття порівняння грошових потоків дає більш реалістичну картину платоспроможності, оскільки порівнюються саме боргові зобов'язання з фактичними джерелами їх відшкодування, проте він більш складний з огляду на інформаційне забезпечення і такий же неефективний з погляду прогностичної функції його застосування. Він також забезпечує оцінку рівня платоспроможності на певну дату, не даючи можливості спрогнозувати ситуацію навіть на найближче майбутнє. До того ж, абсолютно не відстежується рівномірність надходження та витрачання коштів, що також спотворює картину, але може бути компенсовано розрахунком допоміжних так званих динамічних показників платоспроможності. До складу останніх відносять коефіцієнти синхронності грошових потоків та, відповідно, грошових коштів, достатності коштів та частоти виникнення їх дефіциту тощо [4, с. 57].

Не зайвим є й розрахунок показників, що характеризують оборотність та тривалість обороту окремих складників оборотних коштів та поточних зобов'язань. Зокрема, певний позитивний внесок у розширення розуміння достатності коштів для здійснення розрахунків за своїми зобов'язаннями має забезпечити аналіз оборотності та тривалості обороту грошових коштів та запасів, дебіторської та кредиторської заборгованостей та їх основних

складників, а також тривалості операційного та фінансових циклів.

Цікавою з цього приводу є думка І.Ф. Пономарьова, Е.І. Полякової та О.А. Легченко, котрі згрупували нормативні та критичні коефіцієнти фінансового стану платоспроможності підприємства за такими групами, як:

а) значення показників ліквідності (платоспроможності) підприємства;

б) значення коефіцієнтів платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства;

в) величина коефіцієнтів ділової активності фінансових менеджерів підприємства;

г) значення загального інтегрального коефіцієнта: ліквідності (платоспроможності) підприємства; платоспроможності (фінансової стійкості); ділової активності фінансових менеджерів;

д) величина комплексного інтегрального коефіцієнта фінансового стану підприємства [5].

На нашу думку, найдієвішим механізмом врахування ритмічності та достатності надходження на підприємство грошових коштів та їх потоків є запровадження елементів системи бюджетування, яка включає в себе побудову низки бюджетів, серед яких чи не найголовнішими є бюджети доходів і витрат, бюджет продажів та закупівель тощо.

З метою визначення перспективної платоспроможності в межах здійснення процедур традиційного фінансового аналізу розраховується показник повернення (втрати) платоспроможності, котрий не тільки екстраполює попередній досвід розвитку подій на майбутнє, але й охоплює надзвичайно малу перспективу – 3–6 місяців.

Таким чином, можна констатувати, що найбільш широко вживаний і досліджуваний у теорії класичного економічного аналізу інструментарій визначення платоспроможності підприємства характеризує лише миттєву (або, краще кажучи, ситуативну) платоспроможність, тоді як розроблення адекватних управлінських рішень потребує дослідження цього явища не тільки в короткостроковій, але й у середньо- та стратегічній (довгостроковій) перспективі.

Науковий пошук, проведений вітчизняними та зарубіжними фахівцями в цьому напрямі, дає змогу виділити декілька підходів до визначення більш дієвих механізмів установавання рівня довгострокової платоспроможності підприємства.

Одним із таких підходів є визначення рівня фінансової стійкості як міри довгострокової

платоспроможності підприємства. До цієї групи показників довгострокової платоспроможності належать: коефіцієнт фінансової автономії (фінансової незалежності), коефіцієнт фінансування, коефіцієнт фінансової стабільності (фінансової стійкості). Вважаємо за необхідне доповнити цей перелік показників коефіцієнтом саморозвитку підприємства – відношення фактично можливого обсягу активізації власних фінансових ресурсів до запланованого приросту активів підприємства (запланованого обсягу витрачання власних фінансових ресурсів підприємства на цілі споживання).

З метою визначення довгострокової платоспроможності підприємства Л.О. Баєв і Н.В. Правдіна [6] пропонують використання системи показників платоспроможності, в основу якої лягло поняття «ефективної платоспроможності», що являє собою здатність розплачуватися за зобов'язаннями без втрати наявного рівня розвитку підприємства.

За традиційного підходу до оцінки платоспроможності ставиться питання про здатність підприємства погасити власні поточні зобов'язання за всяку ціну, і навіть ціною повної ліквідації оборотних активів. Науковці [1–3] пропонують оцінювати можливість розплачуватися за зобов'язаннями підприємства без втрати наявного рівня економічного розвитку, що значно конструктивніше з управлінських позицій. Це відповідає стратегічній установці на розвиток підприємства і забезпечення його економічної безпеки, оскільки розплачуватися за своїми зобов'язаннями за рахунок новоствореної вартості можливо в тому разі, якщо підприємство в повному обсязі зберігає необхідні для свого функціонування активи. Пропонується використовувати два показники для узагальнюючої оцінки ефективної платоспроможності: показники повної та поточної ефективної платоспроможності (сутність якої полягає в можливості підприємства оплачувати свої регулярні поточні зобов'язання за рахунок напрацьованих за відповідний період платіжних засобів, що, по суті, відповідає показнику поточної платоспроможності, розрахованої за притоком та відтоком грошових коштів або ж за співвідношенням позитивного та негативного грошового потоку).

На нашу думку, найбільш адекватним та ефективним серед представлених у вітчизняній науковій думці є обґрунтування механізму управління довгостроковою платоспроможністю, запропоноване О.С. Харченко [4, с. 57], котрий у межах дослідження перспективної платоспроможності підприємства запропонував проводити оцінку трьох груп показників:

1. показників миттєвого виконання завдання;
2. показників перспективності виконання завдання;
3. показників достатності генерування коштів.

В іншому своєму дослідженні [7] цей автор, досліджуючи проблему єдиного сектору – ЖКГ, все ж таки досить доречно розширює перелік напрямів дослідження довгострокової платоспроможності за рахунок виділення таких чотирьох ключових напрямів, як: 1) фінанси; 2) клієнти і маркетинг; 3) бізнес-процеси; 4) інновації і персонал.

Дійсно, можна погодитися, що можливість генерувати позитивні грошові потоки з'явиться у підприємства лише в тому разі, коли всі перелічені напрями діяльності будуть ефективно реалізовуватися на підприємстві. Проте О.С. Харченко не звернув увагу на той факт, що має бути врахованим ще щонайменше один фактор – спланованість і підпорядкованість всіх цих складників стратегічній меті підприємства. Інакше діяльність підприємства перетвориться в просте перебирання цифр.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, підсумовуючи результати цього дослідження, необхідно відзначити, що натеper проблема визначення довгострокової платоспроможності підприємства є недостатньо дослідженою та такою, що потребує доопрацювання. Зокрема, потребує уточнення система оціночних критеріїв, до яких можна віднести не тільки ефективність та результативність формування капіталу підприємства, виражені в таких фінансових показниках, як стан фінансової стійкості та ділової активності підприємства, але й рівень та ефективність використання фінансового, трудового, ресурсного потенціалів та їх взаємоузгодженість і підпорядкованість генеральній меті діяльності підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Виноходова А.Ф. Методика оценки платежеспособности предприятия [Электронный ресурс] / А.Ф. Виноходова, И.Н. Марченкова // *Фундаментальные исследования*. 2009. № 1. URL: http://cyberleninka.ru/article/n/metodika_otsenki_platezhеспособности_predpriyatiya
2. Нагайчук В.В. Політика управління ліквідністю та платоспроможністю підприємства / В.В. Нагайчук // *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Випуск 16. Частина 2. С. 118–121.
3. Кулик А.В. Проблеми організації та методики аналізу ліквідності і платоспроможності підприємств / А.В. Кулик // *Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем: Збірник наукових праць МННЦ ІТіС*. 2009. № 14. С. 300–332.
4. Харченко О.С. Управління платоспроможністю підприємства в системі економічної безпеки / О.С. Харченко // *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 1. С. 55–59.
5. Пономарьов І.Ф., Полякова Е.І., Легченко О.А. Удосконалення механізму управління політикою платоспроможності підприємства / І.Ф. Пономарьов, Е.І. Полякова, О.А. Легченко // URL: <http://www.nbu.gov.ua/node/2016>
6. Баев Л.А. Управление платежеспособностью промышленного предприятия / Л.А. Баев, Н.В. Правдина // *Вестник ЮУрГУ. Серия: Экономика и менеджмент*. – 2008. – № 14 (114). URL: http://cyberleninka.ru/article/n/upravlenieplatezhеспособностyu_promyshlennogo_predpriyatiya
7. Харченко О.С. Науково-методичний підхід до управління платоспроможністю в системі фінансової безпеки підприємств житлово-комунального господарства / О.С. Харченко // URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4350>

REFERENCES:

1. Vinohodova, A.F. and Marchenkova, I.N. (2009) Methods of assessing the solvency of the enterprise [Method for assessing the solvency of an enterprise], *Fundamental'nye issledovaniya* [Basic research], [Online], available at: http://cyberleninka.ru/article/n/metodika_otsenki_platezhеспособности_predpriyatiya (Accessed 12 March 2018).
2. Nahaichuk V.V. (2016) Polityka upravlinnia likvidnistiu ta platospromozhnistiu pidpriemstva [The policy of liquidity management and solvency of the enterprise]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, no. 16, part 2, pp. 118–121.
3. Kulyk A.V. (2009) Problemy orhanizatsii ta metodyky analizu likvidnosti i platospromozhnosti pidpriemstv [Problems of organization and methods of analysis of liquidity and solvency of enterprises]. *Ekonomiko-matematychnе modeliuвання sotsialno-ekonomichnykh system: Zbirnyk naukovykh prats MNNTs ITiS*, no. 14, pp. 300–332.
4. Kharchenko O.S. (2015) Upravlinnia platospromozhnistiu pidpriemstva v systemi ekonomichnoi bezpeky [Management of solvency of the enterprise in the system of economic security] *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 1, pp. 55–59.
5. Ponomarov I.F., Poliakova E.I. and Lehchenko O.A. (2016) Udoskonalennia mekhanizmu upravlinnia politykoiu platospromozhnosti pidpriemstva [Improvement of the mechanism of management of the solvency policy of the enterprise], [Online], available at: <http://www.nbu.gov.ua/node/2016> (Accessed 12 March 2018).
6. Baev L.A. and Pravdina, N.V. (2008) Managing solvency of an industrial enterprise [Solvency management of an industrial enterprise], *Vestnik JuUrGU. Serija: Jekonomika i menedzhmen*, [Online], available at: http://cyberleninka.ru/article/n/upravlenie_plate_zhеспособностyu_ (Accessed 12 March 2018).
7. Kharchenko O.S. (2013) Naukovo-metodychnyi pidkhid do upravlinnia platospromozhnistiu v systemi finansovoi bezpeky pidpriemstv zhytlovo-komunalnoho hospodarstva [Scientific and methodical approach to solvency management in the system of financial security of enterprises of housing and communal services]. *Efektivna ekonomika* (electronic journal), no. 8. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4350> (Accessed 12 March 2018).